

Тарас Шевченко — геніальний художник

Літературно-мистецька конференція

Світлана Тур,

викладач комунального закладу
"Бериславське медичне училище"
Херсонська обл.

Мета: поглибити знання студентів про життя Великого Кобзаря, зокрема про його спадщину як художника; вдосконалювати вміння виразно читати поезію Шевченка; сприяти вихованню любові до рідної України, почуття гордості за її мужнього і незламного сина, який сміливо став на захист свого знедоленого народу.

Обладнання: портрет Т. Шевченка; рушник; на столику дві свічі, томик "Кобзаря" 1960 року видання; репродукції картин Шевченка; виставка малюнків "Шевченко очима студентів"; презентація "Шевченко — художник"; відеоролики "Простори України", "Пустеля".

Блок 1.

Звучить пісня "Реве та стогне Дніпр широкий"

Слайд 1. Простори України

Ведучий 1. За широкими морями, за лісами дрімучими, ще й за горами кам'яними був колись край веселий, розкішний і багатий, але заворожений злими людьми, заневолений двома неволями. Одна неволя — панська, а друга — царська. І жили там рабами в тяжкій чужій роботі заворожені в неволю люди. Світ їм було зав'язано, говорити наказано, ходили німі.

Ведучий 2. Україна... В одному вже тільки слові і для нашого вуха, і навіть для вуха чужинців ціла музика смутку і жалю.

Україна — це тихі води і ясні зорі, зелені сади, білі хати, лани золотої пшениці, медовії та молочнії ріки...

Україна — це марні, обшарпані, голодні люди, це царське і панське свавілля...

Ведучий 1. Але жило й Добро на цій красивій землі, яке з допомогою Бога зростило Людину-велета, Титана духу, який збудив німих і сонних, указав їм шлях до майбутнього.

Він був сином мужика, а став володарем у царстві людської культури. 10 літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж 10 переможних армій. Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя.

Ведучий 2.

Ти слухав Кобзаря?

Ти чув його печаль,

Що піснею лилася

З-під струн?

Горіла, мов зоря, і сяяла, як жар,

Висока пісня Кобзаревих дум.

Дзвенить вона і досі у серцях,

Відлунюється в співі журавлів —

Великим Кобзарем оспівана в віках

Чарівна мова рідної землі.

Звучить пісня "Думи мої, думи мої"

Викладач. І знову — березень... І знову линуть до нас думи геніального українського поета, художника, музиканта. Традиційно український народ у цей весняний час звертається до постаті Тараса Шевченка, яка у

своїй величчю була, є і залишається ні з чим незрівнянною, невичерпною для людського подиву й осягнення. Роковини цієї феноменальної людини повинні спонукати всіх думаючих українців звернутися серцями до дум і сентенцій нашого Великого Кобзаря, якого воістину можемо сприймати як Пророка, посланого волею Всевишнього для українського народу. Що феномен Шевченка дарований українцям самим Творцем Всевишнім, видно неозброєним оком. Досить лише згадати про обставини, в яких він народився та жив, і порівняти з висотою, на яку піднісся його дух.

Протягом місяця ми разом з 1 та 2 курсами провели вікторину на краще знання творчості Шевченка. Вирахувавши середній бал кожної групи, одержали три призових місця. Отже, дипломом III ступеня за перемогу у вікторині на краще знання творів Шевченка нагороджується 114 група...

Сьогодні ми спробуємо відкрити ще одну сторінку його творчості, сторінку, де Тарас Григорович — геніальний художник. Іноді він сам замислювався над тим, що робить і чому робить. Іноді він дорікав собі, що, закінчивши Академію мистецтв і маючи добрі здібності і гарні малярські доробки, все ж більше уваги віддавав віршам, а не малярству. У своєму щоденнику писав: "В тіні моєї коштовно-розкішної майстерні, як у пекучому дикому степу наддніпрянським, передо мною красувалася моя прекрасна, моя бідна Україна у всій незайманій меланхолійній красі... І я замилювався, я не міг відвести своїх духовних очей від цієї чаруючої принадності. Покликання — нічого більше..." Отже, покликання було сильнішим за самого Шевченка, покликання до творчості.

Художня спадщина Кобзаря мало відома широкому загалу, саме тому сьогодні ми, пам'ятаючи посланку поета всім українцям, його заклик вивчати свою культуру, оберігати її, розпочнемо екскурс в історію української культури, ознайомимося з творчістю Шевченка-художника.

Дослідивши мистецько-художню спадщину Т.Г.Шевченка, ми умовно розділили її на чотири періоди, які склали основу плану нашої конференції.

Слайд 2. План

1. Перші спроби Шевченка.

2. Роботи Петербурзького періоду.

3. Період заслання та жага до малювання.

4. "Пізнай самого себе". Серія автопортретів.

Слайд 3. Пустеля.

Звучить тривожна музика. На екрані мертва, спалена сонцем пустеля, два тисячолітні дуби, один з яких зелений — дерево життя, а другий сухий — дерево смерті.

Дід (босий, в убогій одежині, зі скуйовдженим волоссям). Хто мені, 120-річному, уклониться до пояса, той матиме літа мої...

Смерть (стоїть, у руках тримає косу). Хто мені, всемогутній Смерті, уклониться до землі сто разів, той одержить від мене торбину золота. (Ліворуч від Смерті лежить велика купа торбинок із золотом.)

Заходить зморена дівчина з граблями, згорблена, підходить до старого.

Дід (босий, в убогій одежині, зі скуйовдженим волоссям). Хто мені, 120-річному, уклониться до пояса, той матиме літа мої...

Смерть. Хто мені, всемогутній Смерті, уклониться до землі 100 разів, той одержить від мене мішок золота!

Дівчина кланяється до землі, хапає торбину золота і, кланяючись, виходить.

Дід хитає головою. У нього течуть сльози.

Виходить юнак у брилі, з торбою за плечима, у старій свиті.

Смерть. До мене, до мене, юначе, йди. Не пожалкуєш.

Хлопець рішуче повертається до смерті спиною й підходить до дерева життя. Кланяється низесенько дідові. Потім скидає з себе стару свитку.

Юнак. Станьте на неї, дідусю. Зігрійте свої ноги.

Далі витягує хусточку. Витирає сльози на обличчі діда, гребінцем розчісує бороду, білу голову.

Дід. Велике у тебе серце, сину мій! Люди, які кланяються золоту, ніколи не кланяються серцю людини. За те, що ти, юначе, поклонився людині, а не золоту, матимеш не літа мої, а вічність.

Юнак кланяється дідові ще раз. Потім з торбини витягує окраєць хліба, воду, мовчки кладе їх біля ніг старого.

Дід. Літа твої, юначе, вічність.

Хлопець вклоняється і йде своєю дорогою.

За сценою звучить голос:

Пішов юнак, пішов у вічність, щоб

...Сонцем, сонцем, сонцем жити,

Яке й не сходило тоді,

А тільки велетню видніло

З-за чорних мурів вікових,

І думи, думи освітіло...

Як не гордиться нам за них.

Слайд 4. Молодий Шевченко. Вислови: ""Визнання художника — спрямувати світло в глибину людського серця", "Художник — дзеркало, але дзеркало живе".

Блок 2.

Ведучий 1. Данський критик Георг Брандер говорив, що "треба володіти мужністю, щоб мати талант". Своє життя Шевченко віддав сміливій боротьбі проти існуючого безправного кріпацького життя своїх земляків, проти несправедливої долі України, яку бажав бачити вільною, квітучою.

Ведучий 2. Творчість великих художників, а до таких і належить Тарас Григорович, — це завжди прекрасний сад з квітами та реп'яхами, а не красивий парк із утрамбованими доріжками. Важко сходив Тарас Григорович до вершин малювання.

Ведучий 3. Здібності до малювання виявилися в нього ще з дитинства. У спогадах родини Шевченка є немало свідчень про те, що настінне народне малювання, вишивки будили в ньому пристрасть до створення власних малюнків. А коли він почав учитися в дяка, ця пристрасть розвинулася ще сильніше.

Ведучий 1. Збереглася одна з перших робіт Шевченка, виконана з професійними навиками, — "Погруддя жінки". Цей малюнок він подарував родині Уварових.

Слайд 5. Погруддя жінки

Ведучий 2. У 1832 році Шевченко почав працювати в майстерні В. Ширяєва.

Слайд 6. "У майстерні Ширяєва".

Блок 3.

Викладач. 9 лютого 1831 року Т.Г. Шевченко прибув до Петербурга. У 1832 році Енгельгардт законтрактує Шевченка на чотири роки майстрові Петербурзького малярного цеху В. Ширяєву. Шевченко виділявся своєю майстерністю серед інших учнів. На щастя, під час одного з сеансів малювання в Літньому саду в Петербурзі Тарас познайомився з художником Іваном Сошенком.

Слайд 7. Роботи того часу

Ведучий 1. Ці роботи були виконані Шевченком ще до навчання в Академії мистецтв. Їх відмічали члени Товариства заохочення художників. Класи цього товариства Тарас почав відвідувати після зустрічі з Сошенком. Відомо, що Шевченка було викуплено з кріпацтва за гроші, виручені від продажу портрета Жуковського роботи Карла Брюллова. Ось він, цей портрет.

Слайд 8. Портрет Жуковського

Ведучий 2. Карл Брюллов став учителем молодого Шевченка.

Ведучий 1. Це була найсвітліша доба в житті Тараса Григоровича. Він тішиться своєю свободою та пише братові: "Живу, учусь, нікому не кланяюсь, і нікого не боюсь... велике щастя бути вільним чоловіком..." Його успіхи привернули увагу зразу ж на вступних екзаменах до Академії мистецтв у Петербурзі. Шевченко малює в основному аквареллю.

Слайд 9. Акварельні роботи

Ведучий 2. Водночас художник опановує й техніку олійного живопису. Шевченко робить ілюстрації до своїх власних творів. Він не міг не написати портрет улюбленої героїні Катерини.

Слайд 10. Картина "Катерина"

Ведучий 1. У "Катерині" йдеться про нещастя бідної дівчини, яка полюбила москаля-офіцера. Але ця відверта мораль зовсім не накладає дидактичного відтінку на весь твір, який, навпаки, увесь сповнений найсвіжішої справжньої поезії.

Учениця читає уривок з поеми "Катерина".

Ведучий 2. В Академії мистецтв Шевченко опановує техніку гравюри, створює граверні портрети Суворова, Кутузова та інших полководців. Він виконує гравюру "Король Лір", витравлену з допомогою гальванотехніки.

Слайд 11. Гравюри Т. Шевченка

Слайд 12. Портрети полководців

Ведучий 1. Шевченко сумує за рідним краєм. Він мріє відвідати Україну.

Шевченко.

Хочеться хоч подивитися

На свій край на милий!

На високії могили!

На степи широкі!

Звучить пісня "Зоре моя вечірняя".

Блок 4.

Ведучий 1. У 1843 році поет подорожує Україною, відвідує місця, дорогі його серцю, робить замальовки. Україна постала перед поетом з усіма злиднями та гнітом, під тягарем яких стогло закріпачене селянство, брати, родичі Шевченка, увесь його народ. Скрізь бачив Тарас Григорович, як знущаються з кріпаків лукашевичі, трепови, тарновські та інші поміщики-кріпосники.

Слайд 13. Картини "Селянська родина", "Хата батьків у Кирилівці"

Ведучий 2. Олією художник виконав портрет Ганни Закревської, яка йому подобалася. У нього збереглися до неї теплі почуття.

Слайд 14. Портрет Ганни Закревської.
Звучить ніжна мелодія, на її фоні читається вірш "Ганні Закревській".

Ведучий 1. У червні 1843 року Шевченко приїхав до Києва. Вивчаючи місцеву старовину, готував малюнки для художнього альбому "Живописная Украина", який мав намір саме тоді видавати.

Ведучий 2. Весною 1845 року Шевченко знову виїхав в Україну, тепер надовго, у складі Київської археологічної комісії. Він подорожував Київщиною, Полтавщиною, Поділлям, Волинною, Чернігівщиною.

Слайд 15. Картини "Будинок Котляревського в Полтаві", "Собор у Переяславі" та інші роботи цього періоду

Ведучий 1. Творчість Шевченка-художника в останні академічні роки та під час подорожей Україною була надзвичайно багатогранна. Він виступає і як пейзажист, і як майстер портрета, показує свою майстерність і в техніці олійного живопису, акварелі, рисунка й навіть офорта.

Слайд 16. Демонструються роботи: "Аскольдова могила", акварель; "Видубецький монастир у Києві", офорт; "Церква всіх святих у Києво-Печерській лаврі", сепія

Слайд 17. Сепія — малюнок, виконаний стійкою до дії сонця та повітря фарбою коричневого кольору.

Ведучий 1. Для вас пісня "Бандуристе, орле сизий".

Слайд 18. Проектується робота "Почаївська лавра з півдня"

Викладач. Рік 1847-й. Шевченко вдруге відвідав Україну. Тут він відзначив 33-ій день свого народження — останній день народження на волі. Навіть гадки Тарас не мав, що в Петербурзі йому уготована тюрма. 30 травня 1847 року Шевченкові оголошено вирок про заслання "із забороною писати і малювати". Поет опинився за ґратами. У зім'ятому одязі в зажурі сидить він на тюремному ліжку. Вогко, холодно, темно. Таким темним видається йому і його життя. Що чекає на Тараса завтра? Каторга? Смерть? Спогади зі щоденника: "Якби я був нелюдом, кровопивцею, то й тоді для мене страшної кари не можна було б придумати, як заслати мене в окремих Оренбурзький корпус солдатом. Ось у чому причина моїх нестерпних страждань, і до всього мені ще заборонено малювати... Трибунал під головуванням самого сатани не міг би винести такого холодного нелюдського вироку".

Учень читає вірш "Мені однаково".

Слайд 19. Проектується автопортрет цього періоду **Учень-"Шевченко"** в одязі солдата дістає захилявну книжечку, щось пише в ній. Починає задумливо читати.

Дай дожити, подивитись,

О Боже мій милий!

На лани зелені

І тії могили!

А не даси, то донеси

На мою країну

мої сльози; бо я, Боже!

Я за неї гину!

Може, мені на чужині лежать

легче буде,

Як іноді в Україні

Згадувати будуть!

Донеси ж,

мій Боже милий!

Або хоч надію

Пошли в душу... бо нічого,

Нічого не вдію

Убогою головою,

*Бо серце холодне,
Як подумаю, що, може,
Мене похоронять
На чужині, — і ці думи
За мною сховають!..
І мене на Україні
Ніхто не згадає!*

Блок 5.

Ведучий 1. Оточений наглядчачами й шпигунами, у нестерпно тяжких умовах поет продовжує писати і малювати. Задобрюючи ротного та його прибічників горілкою, деколи залишав на одну-дві години казарму, щоб прогулятися в степу, побути на самоті зі своїми думками.

Слайд 20. Види місць заслання

Ведучий 2. Інколи жага до малювання, творчості виливалася в малювання картин на стінах вугіллям або крейдою. Деякі малюнки та ескізи того періоду збереглися.

Слайд 21. Проектуються картини "Мис Бай-Губек", "Крутайберг Аральського моря", "Казахський хлопчик розпалює грубку", "Казахи в юрті" та інші

Ведучий 1. Найбільш вражаючим із усього, що створив Шевченко-художник, залишаються його "Притчі про блудного сина". Ця серія — шедевр Шевченка-художника. Свої малюнки він збирався допрацювати та видати у гравюрі. Такої емоційної напруги, якої досяг тут Шевченко, такої сили виразу, широти узагальнень не було в жодному творі того часу. "Притча про блудного сина" — один з найвищих здобутків у вітчизняному мистецтві XIX століття.

Слайд 22. Притча про блудного сина

Ведучий 2. Весною 1848 року Тарас Григорович взяв участь у Аральській експедиції. Учасники її стали свідками пожежі в степу. Шевченко зробив начерк і акварельний малюнок.

Слайд 23. Робота "Пожежа в степу"

Ведучий 1. Одного разу поблизу річки Карабутака експедиція побачила одне-єдине дерево в степу — джангис-агач. Це точна назва, а не як у вірші "У бога за дверима лежала сокира".

Слайд 24. Картина "Джангис-агач"

Читець.

Одним єдине при долині

В степу край дороги

Стоїть дерево високе,

Покинуте богом.

Покинуте сокирою,

Огнем не палиме,

Шепочеться з долиною

О давній годині.

І каймаки не минають

Дерева святого.

На долину заїжджають,

Дивуються з його,

І моляться, і жертвами

Дерево благають,

Щоб парості розпустило

У їх біднім краї.

Блок 6.

Ведучий 1. Із особливою силою виявився талант Тараса Григоровича Шевченка в офорті. Можна з цілковитою впевненістю твердити, що він був чи не першим українським художником, який присвятив себе цьому цікавому напрямку у мистецтві та досяг високого ступеня досконалості.

Слайд 25. Проектуються різні офорти

Ведучий 2. Під час походу в гори Каратау та пізніше, під час перебування в Новопетровському

укріпленні, Шевченко виконав багато акварельних пейзажів. Ці пейзажі приваблюють нас зрілістю реалістичної майстерності.

Ведучий 1. Пізнавальне значення цих творів незмірно зростає ще й тому, що Шевченко — перший і фактично єдиний художник того часу, який блискуче відтворив стародавні пам'ятки Мангшлаку, їх самотню красу та національні особливості.

Ведучий 2. В останні роки заслання Шевченко створив значну кількість сепій. Вони присвячені міфологічним, історичним, літературним темам, які змістом та ідейною спрямованістю були співзвучні настроям Шевченка. Вони свідчать про великі художні досягнення майстра, його блискучу техніку, широкий творчий діапазон.

Слайд 26. Картини "Самаритянка", "Робінзон Крузо", "Нарцис та німфа Ехо"

Ведучий 1. В останній період творчості Шевченко створив галерею цікавих портретів своїх друзів і знайомих. Усі ці твори відзначаються винятковою простотою й разом з тим надзвичайною виразністю, теплотою та задушевністю... Сміливість і впевненість вільного майстерного штриха, гранична композиційна виразність — характерні риси цих портретів.

Слайд 27. Портрети друзів і знайомих

Викладач. Шевченко-художник наслідував і розвивав кращі традиції таких майстрів портрета, як Боровиковський, Кіпренський, Тропінін, Рембрандт. Тарас Шевченко твердо засвоїв настанови Брюллова щодо уміння малювати: олівець завжди повинен іти за думкою художника. Портретна палітра Шевченка досить колоритна, проте чи не найяскравіше почуття, переживання митця передають автопортрети художника.

Хтось може запитати: "Чому Шевченко так часто малював себе?" Справді, часто. Понад 30 автопортретів в різних техніках. Хіба що Рембрандт малював себе частіше.

"Пізнай самого себе". Ці слова дійшли до нас із давнини. Кажуть, вони були улюбленим девізом Сократа. Бажання пізнати самого себе, свою душу, а потім розповісти про це людям народжує у поезії образ, який ми називаємо "ліричним героєм". Щось подібне знаходимо у живописі. Більшість автопортретів Тарас Шевченко виконав у переломні моменти свого життя. Ось перший автопортрет 1840 року. Шевченко тільки одужав після страшного тифу. І все ж, незважаючи на фізичну слабкість, молодого художника переповнює почуття довгожданої волі, яку Тарас нарешті одержав.

Слайд 28. "Автопортрет 1840 року"

Ведучий 2. Найбільш продуктивним у творчості художника був період 1843—1847 років. Саме тоді він найбільше писав портрети та автопортрети.

Слайд 29. "Автопортрет 1843 р."

Автопортрет 1843 року виконаний олівцем, не позбавлений романтизації, яка, на жаль, не набуває розвитку в наступних роботах. Сучасник так змальовує поета: "Обличчя його, на перший погляд, здавалося звичайним, але очі світилися таким розумним і промовистим світлом, такою свідомістю своєї гідності, що мимоволі привертала до себе увагу кожного. У його голосі була дивовижна м'якість, у ході і у всіх рухах — зосередженість. Одягався він не вишукано, але просто і чисто, вдома любив носити українське вбрання".

Шевченко подарував портрет 1843 року княжні Варварі Рєпніній.

Слайд 30. "Автопортрет 1845 р."

Ведучий 1. 1845 рік. Збуджено-романтичне ставлення до життя змінилося в Шевченка тверезим,

змужнілим розчаруванням. Художник збагнув, що милування зразками високого мистецтва в колах дворянської інтелігенції уживається з байдужістю до ближнього.

Ведучий 2. *Трагічне прозріння...*

*Кругом мене, де не гляну,
Не люди, а змії,
І засохли мої сльози.,
Сльози молодії...*

Ведучий 1. У собі самому Тарас бачить і темні глибини, і сяючі верховини. Часом хочеться йому "весь світ обійняти", а нерідко забাগнеться "знову святее поганить".

Проте вже портрет 1845 року свідчить, що пік розчарування, коли з'явилися і "Заповіт", і "Три літа", вже минув. Очі дивляться на нас лагідно, співчутливо, а все обличчя випромінює душевну м'якість. Мабуть, тоді він щиро повірив, що

*Раз добром нагріте серце
Вік не прохолоне...*

Ведучий 2. У цьому портреті відчувається високий професіоналізм художника. Його виконано олівцем. Кілька ліній, скупа штриховка — і цього вистачило для зображення одягу. А от обличчя пророблено набагато детальніше, дуже тонко, старанно виліплено світлом і тінню.

*Не треба сліз... Вже їх занадто много —
Аж плавляться піски, чорніє цвіт.
Тарас так розуміюче, так строго,
Довірливо вдивляється у світ.*

Ведучий 1. Тарас Шевченко заслужив собі добре і чесне ім'я і як художник, і як поет. Його твори звучать багатьма мовами світу. Послухайте "Заповіт" англійською мовою.

Ведучий 2. До останніх хвилин свого життя Тарас Григорович Шевченко працював у своїй майстерні при Академії мистецтв. Буквально в ній він і помер.

На фоні мелодії "Заповіту" читається уривок з вірша "Чи не покинуть нам, небого".

Блок 7.

Ведучий 1. Життя Шевченка в образотворчому мистецтві не було марним.

Слайд 31. "Диплом Т. Шевченка на звання академіка гравірування"

Звання академіка гравюри, яке Т. Шевченку було присвоєно у вересні 1860 року, засвідчувало його велику роль у розвитку українського мистецтва. Хоча приятель Іван Сошенко зазначив: "А я все-таки стою на своєму, що якби він (Шевченко) покинув свої вірші, то був би ще більшим живописцем, як поетом".

Ведучий 2. Мистецька спадщина Шевченка зберігається у Державному музеї Шевченка.

*Поет непохитно вірив у те, що
Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть...*

Ведучий 2. Проникливо і мудро дивиться на нащадків з автопортретів Т. Г. Шевченка, ніби й нині він з нами, з Україною.

Галерея слайдів "Автопортрети Шевченка"

*Тут Шевченко присутній. Присутні і ми.
Ми — повітря Шевченкове... Простір і тло,
Де, мов сонце, засвічується чоло.
Гасне маска посмертна. І меркнуть свічі.
І народ сам собі вдивляється в вічі.*